

14. KONGRES ICLA

14. kongres Mednarodne zveze za primerjalno književnost (ICLA/AILC), na katerem sta bili opravljeni tudi zasedanji generalne skupščine in volitve novega vodstva, je potekal med 15. in 20. avgustom 1994 v kanadskem Edmontonu. Od približno 600 najavljenih udeležencev iz okrog 60 držav jih je svoje referate prebrala komaj dobra polovica. To je povzročilo precej hude vrzeli v programu, ki jih organizacijski komite ni mogel zamašiti s pravočasnimi obvestili o spremembah. Kljub veliki požrtvovalnosti glavnih organizatorjev M. V. Dimića in S. T. de Zepetneka ter njunih volonterskih sodelavcev je delo v večini sekcij — razen redkih izjem — potekalo nekoliko kaotično in večkrat v precej sproščenem vzdušju. O udeležbi nemara še naslednja opazka: dejstvo, da je bil prejšnji kongres v Tokiu, velik razmah komparativistike v zadnjem desetletju na Kitajskem, ponavljajoči se očitki o preveliki evropocentričnosti vede, ne nazadnje pa tudi osrednja tema kongresa — vsemu temu je najbrž treba pripisati zaslug, da je bilo nenavadno veliko število udeležencev iz azijskih dežel in da je bila vrsta podsekcij posvečena "azijskim vprašanjem" (samo kitajski literaturi na primer najmanj 13 podsekcij in ena okrogla miza).

Krovni naslov kongresa je bil *Literatura in različnost: jeziki, kulture in družbe*. Delo je potekalo v šestih sekcijah, dveh delovnih skupinah in osemnajstih okroglih mizah. Osrednja pozornost je seveda veljala desetim

"plenarnim zasedanjem" oziroma predavanjem desetih uglednih predavateljev, skrbno izbranih tako, da bi izbor predstavljal tako po tematskem kot geografskem vidiku "kulturno raznolikost".

Zaradi slabe udeležbe in iz tega izhajajoče organizacijske razrahljanosti je bilo najbolj prizadeto delo v sekcijah. Ena redkih izjem je prva sekcija z naslovom *Literatura in identiteta* in s tematskim okvirom, ki je bil nemara še najbližje krovni temi kongresa, zato najbrž ni naključje, da je imela ta sekcija (svoj prispevek je v njej brala tudi slovenska predstavica Jola Škulj) daleč največ podsekcij in največ udeležencev, verjetno pa tudi najbolj zanimive prispevke (o problemih identitete in večjezičnosti, o eksilu in emigraciji, tujstvu, dialošnosti, ženski identiteti, kulturnih konfliktih, nacionalnih identitetah itd.). V posameznih podsekcijah so se tu še najpogosteje srečali ljudje s podobnimi interesi in znanjem, tako da je pogosto prihajalo do plodnih diskusij. Precej manj to velja — vsaj vtis je bil tak — za ostale skupine. Večina podsekcij — z izjemo tistih, ki so bile lokalno obarvane — je bila zelo heterogeno sestavljena in diskusije (zopet z redkimi izjemami) niso bile uravnotežene, saj so razpravljalci navadno zastavljali bolj vljudnostna vprašanja ali takšna, ki z osnovno temo predavanja niso imela neposredne zveze.

Če je iz kongresa oz. dela v sekcijah sploh mogoče sklepati o dogajanju na področju komparativistike v svetu, bi bil splošni vtis (ki pa je nujno nepopoln, saj

KRONIKA

so sekcije in podsekcije potekale hkrati in je bilo mogoče prisostvovati le manjšemu delu srečanj) morda naslednji: razlike v stroki so očitno globoko povezane z geografskim in geopolitičnim momentom, s samo duhovno paradigmo okolja, v katerem se disciplina razvija, in z njeno starostjo. Zaradi skupnih miselnih temeljev sta si najbrž še najbližje evropska in kanadsko-ameriška komparativistika, čeprav so tudi med njima opazne razlike; medtem ko se evropska bolj naslanja na filozofsko in filozofsko-jezikovno tradicijo, hermenevsko in zgodovino, izhaja kanadska iz lastne družbene izkušnje večjezičnosti ter multikulturalnosti in se bolj kot k filozofsko-jezikovnim ali historiografskim vidikom nagiblje h kulturološkim, sociološkim, socialno-antropološkim, etnološkim. Tudi naloge primerjalne književnosti — očitno v skladu z osrednjo temo kongresa, ki za kanadski prostor seveda ni navedena — vidi v "eksteriorizaciji", v čim tesnejšem sodelovanju z zgoraj omenjenimi panogami. Povsem drugo interesno področje je značilno za kitajsko, japonsko ali indijsko komparativistiko. Pri nekdanjih kolonialnih deželah je v ospredju problematika postkolonializma (v povezavi s postmodernizmom) in ob tem močna naslonitev na levo orientirano sociologijo in filozofijo. Drugače je s komparativistiko denimo na Japonskem. Prav japonski udeleženci (npr. z univerzitetnih oddelkov, kot so "Oddelek za ameriško-japonske literarne odnose") so na kongresu predstavili več precej mehanicističnih, grobo analitičnih pri-

merjalnih študij o binarnih odnosih. Podobne študije so sicer predstavili tudi nekateri drugi predavatelji, vendar je vsaj pri tistih, ki prihajajo iz politično manj stabilnih okolij, včasih mogoče odkriti "zunani" razlog za izogibanje sintezam. Če ponazorimo z značilnim primerom: Mukherjee Tapati iz Shibpur Dinobandhuja je nastopila s temo *Heine v bengalščini*. Povsem faktografsko je pokazala, s kakšno simpatijo so v Bengaliji v našem stoletju ne le prevajali Heineja, ampak sploh gledali na Nemčijo; mimogrede je omenila, da je bilo to mogoče posledica tega, ker so bili Nemci prvi, ki so se v Evropi zanimali za ta del sveta (kar je bilo pozneje v diskusiji zanikano). V razpravi se je nato pojavilo vprašanje, ali ni ta afiniteta nemara povezana z globljimi razlogi, s tistimi namreč, ki so v nacistično ideologijo vpeljali arianizem in svastiko. Vsa v zadregi predavateljica o "tej nevarni temi" sploh ni hotela govoriti. Namesto nje je vprašanje precej grobo zavrnil Amiya Kumar Dev (sicer njen učitelj in eden od plenarnih govornikov), a je zatem vendarle povedal tudi anekdoto, ki je vprašanje osmislila; v pogromih proti "nearijcem" so v Berlinu nacisti "praznili" avtobus, v katerem je bil tudi eden od bengalskih prevajalcev Heineja; ko so prišli do njega, se je predstavil kot "Ur-Arier", in pustili so ga pri miru. — Zopet drugačen položaj ima veda na Kitajskem. Večina kitajskih predavateljev se je ukvarjala predvsem s kitajskimi temami in sicer bolj "promocijsko" kot komparativistično. Tudi to pa je

najbrž le odsev specifičnega položaja primerjalne književnosti na Kitajskem, v zvezi s katerim velja omeniti vsaj dve dejstvi. Prvič, veda je mlada, vpeljana šele okrog leta 1985. In drugič: književna tradicija je tako drugačna, da je kitajsko književnost težko umeščati v ustaljeni periodizacijski model, ki je seveda eden temeljev (in projektov) stroke. To se je povsem jasno pokazalo denimo v predavanju mladega, uglednega kitajskega profesorja Wanga Ninga, ki je za določitev in predstavitev kitajskega postmodernizma uporabil uveljavljene zahodne modele in teorije, v diskusiji pa vendarle moral priznati, da ta literatura ni preveč podobna evropskemu, ameriškemu, južnoamerišnemu postmodernizmu, da v tem smislu ni zares mogoče govoriti o postmodernizmu, ampak gre za "kitajski postmodernizem".

Ob sekcijah, v katerih se je zvrstilo seveda največ nastopajočih, so delovale še delovne skupine in okrogle mize. Obe delovni skupini sta bili posvečeni področjema, ki jima stroka v zadnjem času posveča posebno pozornost, namreč literarni teoriji in problematiki prevajanja (oboje seveda v kontekstu naslovne teme kongresa). Okroglih miz je bilo kar osemnajst; med njimi tudi *Raziskave branja in bralcev* s slovensko predstavnico Mileno Blažič. Posebno pozornost sta vzbudili skupini, ki sta se ukvarjali z odnosom med literaturo in filmom, zanimiva pa je bila tudi okrogla miza o *Primerjalni književnosti in njenih revijah*, saj se zdi, da bi bilo mogoče ob naslednji podobni priložnosti predstaviti tudi slo-

vensko *Primerjalno književnost*.

Največ zanimanja in pričakovanj so seveda zbudila predavanja na desetih plenarnih zasedanjih. To je namreč na kongresih tisti segment, iz katerega izhajajo znameniti nastopi (npr. Wellekov v Chappel Hillu), pomembni za utrjevanje samoidentitete vede in iskanje novih perspektiv. V tem smislu sta bili najbolj zanimivi predavanji Eve Kushner in Yvesa Chevrele. Pisec znanega komparativističnega priročnika je predstavil referat z naslovom *Primerjalna književnost in zgodovina mentalitet: konkurenca ali sodelovanje?*. Ugotavljal je, da se v nasprotju s položajem literarne vede v Franciji pred petnajstimi leti, ko je bila literarna zgodovina zapostavljena, znova zbuja zanimanje za zgodovinsko perspektivo. Pri možnosti rehistorizacije discipline, kot jo predlaga sam, je pomembno vlogo pripisal J. L. Goffu in pojmu mentalitete (ki zajema npr. milenarizem, iracionalizem, socialno patologijo itd.). V primerjavi s prejšnjimi historičnimi metodami se mu je zdelo pomembno zlasti to, da se novi vidik orientira tudi na marginalnosti, in pa spoznanje, da literatura ni odvisna le od kolektivne zavesti, ampak tudi od posameznika. Raziskovanje dialektike med mentaliteto in literarno temo je po Chevrele smotno zlasti na področjih periodizacije, zgodovine knjige in imagologije. V sklepu svojega predavanja, ki je po eni strani povzemalo težnje, ki so vsaj v evropskem prostoru (tudi na Slovenskem) že kar nekaj časa prisotne, po drugi strani pa sovpadalo s splošno tendenco primer-

jalne književnosti, kot se je pokazala na kongresu, je Chevrel predlagal, da je treba najti srednjo pot med dvema ekstremoma: na eni strani pretirano izolacijo in avtonomizacijo literature, in na drugi strani težnjo, da bi povezovanje z drugimi področji jemali preširoko. Sklep njegovega predavanja je bil, da je specifiko sicer treba poudariti, da pa je potrebno tudi priznanje drugih in sodelovanje z njimi. Vsak znanstvenik, ne le literarni, mora v tem smislu raziskovati tujskost, ne da bi jo skušal totalizirati pod lastno mentaliteto.

Nemara še bolj opazno pa je bilo otvoritveno predavanje Eve Kushner z naslovom *Ali je primerjalna književnost pripravljena za 21. stoletje?*, ki je že sam na sebi obetel poudarek na razvojnih perspektivah. Referentka je uvodoma zavrnila tako optimistični kot pesimistični scenarij prihodnosti vede in se opredelila za pragmatično vizijo. Pri tem je izhajala iz analize trenutnega stanja. Zdelo se ji je, da identiteta primerjalne književnosti včasih mogoče ni povsem jasna, da jo spodrivajo sorodne discipline, na primer strukturalna antropologija, lingvistika, dekonstrukcija, in da njeno področje zaseda tudi postmoderna misel. Da se razkroj ne bi nadaljeval, je seveda treba znova utrditi identiteto.

Njena prva teza je bila, da primerjalna književnost ni samo mednarodno raziskovanje vplivov, ampak dosti več od tega. Je sistematično razumevanje teh procesov, (po Guillénu) raziskovanje literature kot sistema. In drugič: raziskovanje mednarodnih vplivov ne more biti omeje-

valni faktor, saj je literatura vedno multikulturalna, tudi če je na prvi pogled (eno)nacionalna, brez zunanjih vplivov. Pravo bistvo komparativistike torej ni študij literarnega dela v kontekstu drugih literatur, ampak predvsem v kontekstu drugih manifestacij kulture.

Po tej načelni opredelitvi je opravila kratek sprehod skozi nekatere vidike postmoderne dobe, ki jih — v skladu z uvodno napovedanim pragmatizmom — po njenem mnenju mora sprejeti tudi stroka. Govorila je o problematiki legitimizacije, prisotnosti Drugega v nas, dialektiki roba in središča, možnih svetovih in končno — najbrž pod vplivom novejših Vattimovih del — o povezavi med teorijo in etiko. Prav v luči etične odgovornosti je nato ugotovila, da je naloga primerjalne književnosti odgovarjati klicu literature kot interkulture in interkomunikativne dejavnosti; ob tem se mora raziskovalec — v skladu s postmoderno miselnostjo — nenehno zavedati subjektivnosti teorije in zgodovinskega horizonta: namreč hermenevitičnega dejstva, da je teorija rezultat raziskovalčeve lastne vpletenosti v zgodovinsko dogajanje.

Ta odprtost je po njenih besedah specifična primerjalne književnosti, zaradi katere utegne leta s svojim heterološkim pristopom v humanistiki igrati odločilno vlogo. Po njenem mnenju je končno naloga vede odkriti simbolno funkcijo literature (v povezavi z mitologijo) in pokazati njeno pomembno vlogo — ne toliko v smislu avtonomne dejavnosti, kot posebnega segmenta kulture.

Če skušamo za sklep podati nekakšen splošni vtis s kongresa, bi morda lahko rekli naslednje: kongres je nadaljeval nekatere stare težnje, izražene na prejšnjih srečanjih. Posebna pozornost je še vedno posvečena teoriji in problematiki prevajanja, naratologiji, pa tudi postmodernizmu (čeprav je bilo v zvezi s slednjim le malo novega; še največ v podsekciji o karibskih postmodernistih ter v predavanju J. Bessiera, ki je skušal tipološko obdelati metafikcijo). Jasno pa je bil opazen tudi — sicer že dalj časa najavljajoč se — splošen metodološki premik (ki ima že skoraj naravno binarne tipologije, saj je za razmeroma mlado vedo pogost; v predstavitvi A. K. Deva ga je na kratko nakazal H. H. Remak): primerjalna književnost se je — takšen je bil vsaj vtis — naveličala formalističnih in "notranjih" metod (v zadnjem času zlasti strukturalizma, poststrukturalizma in dekonstrukcije) in se znova odpira po eni strani bolj historičnemu vidiku, po drugi strani pa — v popolnem soglasju z osnovno temo kongresa — tudi "zunanjemu" raziskovanju literature. Komparativistika se torej ne zavzema le za metodološki pluralizem, ampak — vsaj na kanadskoameriški celini — tudi za vedno intenzivnejše raziskovanje literature kot kulturnega fenomena. Seveda pa to niso težnje, ki bi se pojavile šele na kongresu. Skoraj z gotovostjo je mogoče trditi, da se odpiranje novih perspektiv največkrat dogaja mimo kongresov. Tudi tokratni v tem pogledu ni bil izjema.

Tomo Virk

MEDNARODNA KONFERENCA AVSTRIJSKEGA DRUŠTVA ZA AMERIŠKE ŠTUDIJE

*Univerza v Celovcu/Klagenfurtu
12.–14. 11. 1993*

Avstrijsko društvo za ameriške študije se s svojimi osrednjimi javnimi prireditvami — konferencami, odprtimi tudi neavstrijskim udeležencem, uveljavlja kot živahna in učinkovita strokovna organizacija. Konferenco vsako leto vsebinsko in organizacijsko pripravi ožja skupina z ene izmed avstrijskih univerz, na kateri srečanje tudi poteka. Predlanski konferenci je dala streho stara, močna, na dolgo cesarsko-kraljevo tradicijo oprta, a hkrati modernim strokam in metodam odprta graška univerza, lani pa je bila gostiteljica mlada, manjša in krhkejša, vendar nič manj žilava celovška univerza. Kontrast med njima je bil udeleženecem očiten, a gostoljubnim organizatorjem je uspelo, da je celovško akademsko okolje na poznavalce in nepoznavalce delovalo kot pravi "skriti biser koroške zemlje", čeprav univerza ravno v svoji deželi ni neranljiva ustanova: spodkopavajo jo ksenofobični nacionalisti, ki se paradokso imenujejo svobodnjaki, češ da je njena humanistična usmeritev gospodarsko nekoristna in bi jo bilo zato treba preoblikovati v šolo za praktične poklice. Amerikanistično srečanje je dokazovalo nasprotno: dober glas prinaša mestu in državi tudi dobro organizirana, dobro obiskana konferenca, ki ni usmerjena k neposredni materialni uporabnosti.

Lansko srečanje je bilo že